

УДК 330.59: 339.972
JEL Classification: D63, O1

Опалько В.В.,
канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СКОРОЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

*Щоб припинити кризу нерівності, ми повинні будувати економіку
для звичайних робітників, а не багатих і могутніх.*
Oxfam, 2018

Постановка проблеми. Значимість дослідження концептуально-методологічних засад і прагматичних аспектів інституційного забезпечення процесів прояву і регулювання соціально-економічної нерівності підтверджується логікою економічного розвитку, оскільки нерівність є іманентною ознакою сучасних процесів глобалізації. Трансформація соціально-економічної системи залежить від ступеня інституалізації економіки, ринків та передбачає дослідження нерівності у сучасних умовах розвитку. При цьому варто враховувати які інститути найбільше впливають на скорочення соціально-економічної нерівності у країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль соціальних інститутів та вплив економічних інститутів на скорочення нерівності давно приваблювала увагу провідних вчених, фахівців у цій галузі, зокрема, Д. Асемоглу, С. Джонсон, Д. Робінсон вважали, що основним джерелом міждержавних відмінностей у темпах економічного зростання та рівнях добробуту є відмінності у розвитку політичних та економічних інститутів; П. Кругман, Т. Пікетті, Дж. Стігліц досліджували взаємозв'язки і наслідки нерівності доходів; В. Гімпельсон, Д. Трейсман розглядали інституційні основи нерівності доходів у сучасній економіці; О. Дмитренко, С. Демченко зосереджують увагу на інституційному середовищі відтворення соціальної нерівності.

Проте на сьогодні більшість проблем ефективного інституційного забезпечення скорочення нерівності залишається недостатньо дослідженим питанням. Водночас формування ефективних інститутів щодо скорочення нерівності у суспільстві є однією із головних умов збалансованого розвитку економіки будь-якої країни.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності, складових та механізмів удосконалення інституційного забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності у сучасних умовах розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нерівність існує в усіх сферах соціально-економічного життя суспільства. Це нерівність у доступі до життєво необхідних ресурсів, економічних благ, до робочих місць, медичних послуг, освіти, культурної спадщини тощо. Ситуацію, коли люди живуть в умовах, при яких вони мають нерівний або обмежений доступ до ресурсів матеріального й духовного споживання, мають нерівні життєві шанси та можливості задовольняти потреби, ми асоціюємо з соціально-економічною нерівністю.

Нерівність є результатом економічних процесів і сформованих соціальних умов розвитку. Практичний досвід підтверджує, що соціально-економічна нерівність широко поширена, багатоаспектна і, до певного рівня, неминуча. В останні десятиліття нерівність у доходах зростала практично в усіх регіонах світу, але різними темпами. За даними міжнародної організації «Оксфам», нерівність у світі останніми роками зростає швидкими темпами, у 2017 році 1% населення планети отримав 82% світового багатства. Сьогодні 42 топ-багатії світу володіють такими ж статками, як 3,7 млрд найбідніших людей [1]. Зараз налічується 2043 доларових мільярдерів у всьому світі (рис. 1).

З 2010 року багатство мільярдерів зростало у середньому на 13% у рік. У шість разів швидше, ніж зростала зарплата рядових співробітників, зростання яких відбувалося у середньому на 2% у рік. З березня 2016 року по березень 2017-го кількість мільярдерів зростала надшвидкими темпами – кожні два дні у світі з'являвся ще один мільярдер [2]. У той же час прибутки найбіднішої частини населення світу майже не зросли.

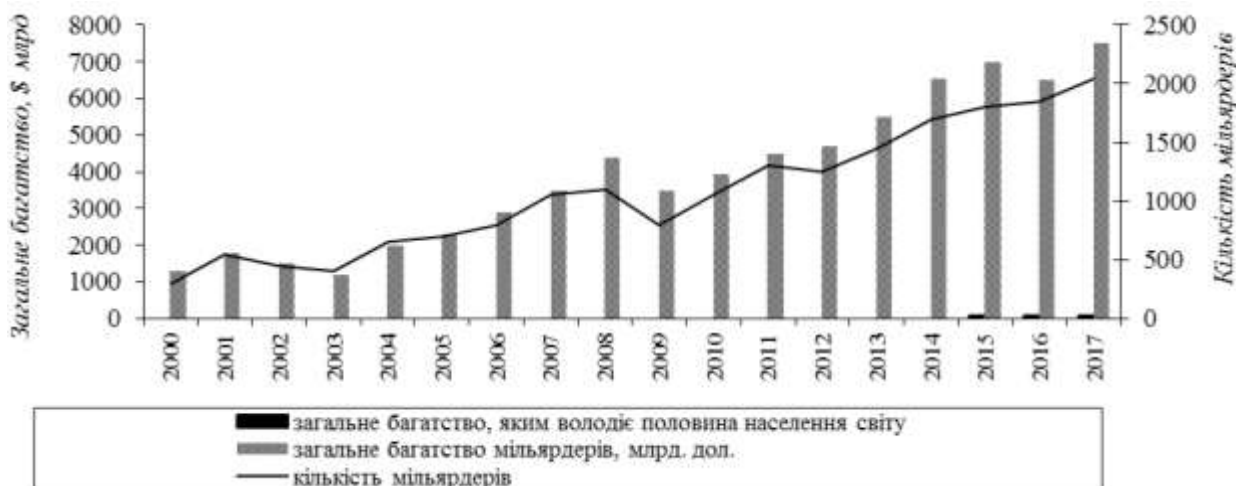

Рис. 1. Кількість і загальне багатство мільярдерів, 2000–2017 рр.

Джерело: сформовано автором за даними Oxfam [1; 2]

Розрахунки Oxfam базуються на світовому розподілі багатства, наданому Credit Suisse Global Wealth Data book, опублікованому у 2017 році. Дані про багатство мільярдерів взяті зі списку Forbs за березень 2017 року.

Диференціація у рівнях нерівності між країнами, навіть коли вони подібні за рівнем розвитку, підкреслює ту важливу роль, яку відіграють в еволюції нерівності національна політика та інститути. Д. Асемоглу, С. Джонсон, Д. Робінсон вважають, що нерівність пов'язана з якістю інститутів у конкретному середовищі, які формуються, переважно, ендогенно [3, с. 7]. Т. Пікетті аргументує, що «нерівність існує не випадково, а є необхідною характеристикою капіталізму» і може бути подолана тільки шляхом державного втручання [4, с. 21]. Українські дослідники О. В. Дмитренко, С. А. Демченко вважають, що соціальна нерівність і фактори інституційного середовища взаємопов'язані [5]. В. Гімпельсон, Д. Трейзман зазначають, що інститути створюють великий вплив на нерівність, особливо у демократичних країнах [6]. Демократія сприяє перерозподілу доходів і «містить механізми, що забезпечують просування до більшої рівності» [7, с. 294].

Розвиток інституціональних теорій в економічних і соціологічних дослідженнях у XXI ст. набув достатньо широкого розповсюдження, проте зміст понять «інститут», «інституційне забезпечення» залишається не чітко визначеними. Існує декілька підходів до визначення цих понять. Термін «інститут» походить від латинського «institutum», що означає дослівно «встановлення, запровадження, звичай». У сучасній науці сутність поняття «інститут» розглядається з різних аспектів: сукупність специфічних нормативних комплексів, задіяних у процесі регуляції статусно-рольової поведінки індивідів (Т. Парсонс [8, с. 231–232]); набір правил та механізмів, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, що структурують повторювані взаємодії між людьми (Д. Норт [9, с. 73.]); соціальна організація (Т. Веблен, В. Мітчел [10, с. 13]); стійкі комплекси правил, які, переслідуючи одну спільну мету, управляють перманентним та абстрактним проявом суспільного життя (Ж. Бержель [10, с. 314]); «правила гри», які структурують поведінку організацій та індивідуумів в економіці (М. Одинцов [11, с. 15]) тощо. Як зазначено у Стенфордській енциклопедії, інститути характеризуються своїми можливостями впливати на поведінку людей шляхом встановлених певних правил.

Отже, під інститутами ми розуміємо систему правил, принципів, норм, установок, механізмів, які регулюють різні сфери людської діяльності за допомогою економічних суб'єктів, організацій, певних структур як на державному, так і на зовнішньому рівнях. Також інститут можна розглядати як певну організацію з притаманними тільки їй правилами, що реалізуються у процесі конкретної взаємодії (взаємовпливу) встановлених норм з емпіричною імплементацією цих норм.

Термін «інституційне забезпечення» в українському чинному законодавстві вперше подається у Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм», де зазначено, що інституційне забезпечення – утворення нових або реорганізація (удосконалення) існуючих інституцій (структур), а також дії щодо кадрової підготовки з метою організаційного забезпечення діяльності цих інституцій та процесу євроінтеграції в цілому. Хоча під інституцією зазвичай розуміють (з лат. «Institutio», «institutiones») підручник. Як зазначають М. Кармазіна, О. Шурбована, «інституціям відводиться значення символічних, звичаєвих, семіотичних значень та практик» [12, с. 17]. Отже, інституція – це певний «текст», судження, на базі яких і виникають інститути.

Практичним втіленням інституційного забезпечення є діяльність держави по формуванню законодавчої бази та справедливого розподілу доходів і розвитку щодо трансформації соціально-

економічних систем та реалізації відповідних реформ. Тому ми вважаємо, що інституційне забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності – це сукупність певних інститутів, механізмів щодо формування або удосконалення організаційних структур збалансованого розвитку. Інститути створюються індивідами й організаціями, які представляють собою об'єднання людей. Інститути необхідні для вирішення різних ситуацій, у тому числі скорочення нерівності. Розглянемо декілька основних інститутів, які торкаються теми нашого дослідження: політичний, соціальний та економічний.

Означені інститути формують основу інституційного забезпечення концепції скорочення нерівності. Це верховенство права, система соціального захисту, механізми управління суспільними доходами, система оподаткування тощо. Більшість дослідників нерівності з позиції якості інституційного забезпечення вважають визначальними політичні інститути, що закріплюють політичну нерівність, яка, у свою чергу, трансформується в соціально-економічну нерівність. Дж. Стігліц [13] і Т. Пікетті [4] зазначають, що в основі політичної нерівності лежать інститути, що перерозподіляють владу і багатство на користь еліти. Г. Спенсер, обґрунтовував необхідність формування погоджувальної й координуючої суспільної підсистеми – особливого виду регулятивного інституту, в якості якого й поставав політичний інститут [10, с. 318]. У своєму дослідженні Т. Пікетті застерігає від економічного детермінізму щодо динаміки нерівності та зазначає про великий вплив політичних чинників на формування нерівного доступу до ресурсів [4, с. 39]. Емпірично підтверджено, що політичні інститути консенсусної демократії (Європейська практика) вводять такі правила взаємовідносин, які мають наслідком меншу нерівність і вищі рівні задоволеності громадян [5, с. 166].

Дж. Стігліц у книзі «Ціна нерівності» [13] пов'язує зростаючу нерівність з процесами пошуку ренти і перерозподілу суспільного багатства за допомогою політичного процесу. Дж. Стігліц також вказує на залежність динаміки добробуту і нерівності від таких урядових інститутів, як ставка оподаткування і забезпечення людей безкоштовною освітою [13, с. 78].

В економіко-соціологічних дослідженнях щодо нерівності вважається, що саме соціальні інститути відіграють важливу роль та проявляються у сукупності формальних організацій (організаційних структур), які задовольняють суспільну потребу. По-перше, це торкається таких аспектів, як вплив інститутів ринку праці на нерівномірність розподілу доходів, його регулювання; диференціація заробітних плат, рівень безробіття, трансфертні платежі, розмір мінімальної заробітної плати, політика створення робочих місць у державному секторі економіки тощо.

По-друге, це вплив на розподіл доходів і, відповідно, на скорочення нерівності інституту профспілок і наявність колективних договорів (С. Кальдерон, А. Чонг [14, с. 73], Д. Соскіц, Т. Іверсен [15]). С. Кальдерон та А. Чонг [14] виявлено, що нерівність скорочується значно більше при умові охоплення працівників профспілками і системою соціального страхування, та істотно менше скорочується при впровадженні офіційного мінімуму заробітної плати і системи державних робочих місць. Д. Соскіц, Т. Іверсен [15] є авторами так званої «теорії владних ресурсів» (Power Resources Theory), зміст якої полягає у тому, що зменшення ролі інституційних акторів (влада і власність) можливе тільки за умови потужного впливу з боку найманих працівників, тобто «впливові профспілкові об'єднання та підтримувані більшістю найманих працівників лівоцентристські уряди сприяють більш егалітарному розподілу доходів і більш справедливому їх перерозподілу» [15, с. 631].

О. Дмитренко та С. Демченко зазначають, що країни Північної Європи вважаються найбільш успішними у справі формування таких «правил гри» і режимів функціонування соціальних інститутів, які в підсумку зробили можливим поєднання високого економічного зростання, ефективного використання ресурсів у порівнянні з незначною соціальною нерівністю і низьким рівнем безробіття [5, с. 165]. Це пояснюється створенням певних умов, за яких відбувається якісний розвиток економіки та більш рівномірний розподіл ресурсів. Такі умови формує діяльність інститутів: система соціального партнерства між підприємцями, профспілками, Урядом; професійні комітети, які здатні впливати на розподіл доходів серед найманих працівників та їх перерозподіл шляхом оподаткування і соціальних виплат. Найефективніше система соціального партнерства діє у Скандинавських країнах, які домоглися вирівнювання заробітних плат (на основі принципу солідарності), зростання економіки, підвищення продуктивності праці та забезпечення майже повної зайнятості протягом 60 років.

Також існує високий рівень кореляції між домогосподарством і освітою, між освітою та ринком праці, між окремими структурними позиціями у сфері зайнятості в цілому [5, с. 164]. Такі зв'язки формують структуру соціальних інститутів конкретного суспільства, визначають ймовірність досягнення індивідами тих чи інших позицій у соціальній ієрархії на певній стадії індивідуального життєвого циклу.

Економічні інститути визначають потенціал економічного зростання країни, розподіл економічних ресурсів у майбутньому (багатства, фізичного та людського капіталу). Їх можна охарактеризувати як сукупність формальних та неформальних норм і правил, які регулюють поведінку людей в економічній сфері діяльності. Як визначають Д. Асемоглу, С. Джонсон, Д. Робінсон [3, с. 6], «економічні інститути впливають не тільки на розмір загального пирога, а й на те, яким чином даний пиріг ділиться між різними групами й індивідами у суспільстві». Низка авторів [3; 9; 14; 15] підтверджують важливість

інституційної сфери у розподілі доходів, оскільки статус та сфера діяльності, нагромаджене багатство впливають на нерівність. Щодо такого впливу на нерівність, можна виокремити два підходи. Згідно першого підходу, нерівність пов'язана з ефективністю та якістю інститутів, які сформувалися у країні у конкретних історичних умовах (М. Червеллаті, П. Фортунато, У. Сунде [16, с. 1045]). М. Градстейн [17] доводить, що нерівність доходів і погана якість економічних інститутів можуть взаємно підсилювати один одного, потенційно генеруючи різні шляхи розвитку. Він пропонує економіко-математичну модель взаємозв'язку політичної й економічної нерівності, якості інститутів та економічного зростання. Другий підхід пов'язаний з аргументацією зв'язку між нерівністю й існуванням універсальних законів капіталізму та, відповідно, ринкових інститутів (Т. Пікетті, Р. Голкомб, Ч. Будреу та ін. [4; 18]).

Діяльність економічних інститутів у сучасних умовах сприяла розвитку теорії інклюзивного зростання. Інклюзивність означає те, що більшість членів суспільства відчувають на собі результати економічного зростання, що свідчить про скорочення нерівності. На Всесвітньому економічному форумі у 2017 році було запропоновано Індекс інклюзивного розвитку (IDI) – це новий глобальний індекс, який має більш комплексний зміст відносного стану економічного розвитку в порівнянні із загальноприйнятими рейтингами на основі ВВП на душу населення. Він включає одинадцять вимірів економічного прогресу та розраховується для 107 країн (для 29 розвинутих країн і 78 країн, що розвиваються). Серед основних показників нерівності, що включені до розрахунку IDI є: коефіцієнт розшарування суспільства за доходами (від 0 до 100); рівень бідності (у %); коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства (від 0, тобто без нерівності, до 100); медіанний дохід (дол. США) [19]. Перші місця у рейтингу інклюзивності займають практично такі ж країни, як і за рейтингом ВВП на душу населення, але є винятки. Наприклад, серед розвинутих країн за ВВП на душу населення і за індексом інклюзивного розвитку лідерами є Норвегія, Люксембург і Швейцарія. Проте Ісландія, яка за рейтингом ВВП тільки на 12-му місці, займає друге місце за рейтингом інклюзивності. Є несподівані лідери і серед країн, що розвиваються: Азербайджан (26-й за ВВП) виявився на третьому місці інклюзивності. Перші рядки в обох випадках залишилися за європейськими країнами: Литва, Угорщина та Латвія. США за рейтингом інклюзивності опинилися лише на 23-му місці з 29-ти серед розвинутих країн. Україна займає 49-те місце серед країн, що розвиваються. Такий результат пояснюється короткою тривалістю життя, високою бідністю і одночасно високим ступенем нерівності (86 з 100 за розподілом багатства) та високим розміром держборгу. Відносно США, П. Кругман стверджував: «...найважливішим джерелом збільшення нерівності у Сполучених Штатах є інститути і норми, а не технології і глобалізація. Показовий приклад інституційних зрушень – колапс профспілкового руху в США» [20, с. 150].

Також діяльність інститутів можна оцінити на основі індексу економічної свободи, рейтинг якого базується на 4 основних складових: верховенство права, розмір держави (Уряду), ефективність регулювання та відкритість ринку. Високі значення індексу свідчать про ринковий розподіл ресурсів, а низькі – про значущість державних механізмів перерозподілу ресурсів [21]. Одним із інституційних факторів при розрахунку індексу економічної свободи є відкритість ринку, що значно впливає на нерівність. У роботі Е. Довідмана, О. Іцхокі та С. Реддінга [22] побудована економіко-математична модель впливу відкритості економіки на диференціацію заробітних плат і рівень безробіття, заснована на низці передумов про види базових функцій. На основі цієї моделі автори прийшли до двох висновків. По-перше, відкритість економіки зовнішнім ринкам призводить до збільшення продуктивності праці в експортному секторі, що, в свою чергу, збільшує дисперсію доходів і дисперсію заробітних плат між орієнтованими на внутрішній і зовнішній ринок секторами економіки. По-друге, якщо у короткостроковому періоді відкритість економіки сприяє збільшенню диференціації доходів, то в довгостроковому вона призводить до її зниження. В результаті диференціація може збільшитися або зменшитися, у порівнянні з початковим рівнем.

Низка дослідників розглядають складні двосторонні взаємозв'язки політичних інститутів з економічними інститутами. Так, Д. Асемоглу і Дж. Робінсон [23] показали механізм формування нерівності під впливом цих інститутів. Політичні інститути, на думку авторів, визначають розподіл політичної влади у суспільстві *de jure*, а саме: «які групи позбавлені громадянських прав, як здійснюється конкуренція за політичну владу, як обмежуються економічні та політичні еліти тощо» [23, с. 20]. Юридична і фактична влада далі впливають на економічні інститути, а також визначають стабільність і зміну політичних інститутів. Економічні інститути, згідно Д. Асемоглу і Дж. Робінсона, визначають пропозицію різних навичок на ринку праці. Через контроль за оподаткуванням, розподілом ринкової влади і підтримкою ринкових структур вони впливають на ціни товарів і факторів виробництва. Також економічні інститути впливають на ефективність технологій, їх використання та еволюцію за допомогою ендогенних інновацій і процесів навчання [23, с. 20]. Все це впливає на соціально-економічну нерівність.

Отже, економічні інститути сприяють якісному економічному зростанню, а політичні інститути надають владу групам, зацікавленим у широкомасштабному захисті прав власності, вводять ефективні обмеження щодо індивідів, які мають владу.

Аргументацією того, чому у сучасних умовах розвитку країни можуть мати різні інститути і, відповідно, різні рівні добробуту і нерівності, є теорія соціального конфлікту, згідно з якою створюються «погані» інститути (з точки зору розподілу влади, багатства, доходів, нерівних умов розвитку), які вигідні певним групам, що мають політичну та економічну владу [3]. Відповідно до цього підходу, «економічні і політичні інститути часто вибираються не всім суспільством (і не завжди з метою підвищення добробуту суспільства в цілому), а групами, які контролюють у даний момент політичну владу» [3, с. 189]. Такі інститути отримують максимальну вигоду від своєї діяльності. Отже, це дає можливість елітній меншині привласнювати більшу частину суспільного доходу і багатства. Автори аргументують, що багатство залишається основним детермінантом нерівності в усіх суспільствах, які визнають право приватної власності на ресурси і, навпаки, багатство завжди було джерелом економічної влади у суспільстві, а економічна влада тісно пов'язана з політичною. Як зазначає Т. Пікетті, відмінності в ідеологіях і роботі політичних інститутів мають більший вплив на нерівність, ніж економічні чинники [4, с. 275].

Вважається, що найбільш ефективну інституціональну структуру економіки мають західні країни зі змішаною економікою. Такі країни можуть собі дозволити використання методів прямого і непрямого втручання з метою проведення бажаної економічної політики без значної шкоди для всього національного господарства [11, с. 397]. Проте ринкові інститути у країнах, що розвиваються та з перехідною економікою, перебувають у стадії формування або взагалі відсутні. Тому регулювати нерівність у таких країнах досить складно. Але потрібно проводити модернізацію економіки, реформи, удосконалювати управління інституційним середовищем для більш ефективного й якісного розподілу ресурсів і якісного розвитку.

Зауважимо, що можливості управління інституціональним середовищем залежать від поточних макроекономічних умов. Сприятлива макроекономічна кон'юнктура створює кращі можливості для розвитку, удосконалення перерозподільчої політики держави, у тому числі з метою зменшення нерівності. Проте використання даних можливостей багато в чому залежить від переважаючих у суспільстві політичних інститутів.

Сучасні умови розвитку вимагають сформувати таку економічно обґрунтовану інституційну структуру збалансованого розвитку (скорочення нерівності), яка передбачала б адекватний інституційний механізм. Саме на основі діяльності інститутів формується інституційний механізм, який ми пропонуємо визначати як встановлену систему взаємодії суб'єктів ринкових відносин на основі інститутів. Інституційний механізм різних економічних систем змінюється під впливом глобалізації та інтеграції й утворює єдиний міжнародний інституційний механізм. Процеси глобалізації та інтеграції охоплюють практично всі існуючі економічні системи різних країн. У результаті відбувається формування міжнародних інституціональних механізмів. Дані механізми впливають на експорт та імпорт країн-учасниць, регулюючи їх участь не тільки у світовій економіці, а й у вирішенні глобальних світових проблем.

Отже, інституційне забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності охоплює сукупність певних інститутів та інституційних механізмів, що сприяють формуванню збалансованого розвитку та рівноважної соціально-економічної системи (табл. 1).

Таблиця 1

Інституційне забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності

	Соціальний інститут	Економічний інститут	Політичний інститут
Особливості та механізми	соціальний захист; соціальні програми підтримки доходів; соціальне страхування; соціальні трансферти; встановлений розмір мінімальної заробітної плати; централізована система колективних угод між підприємцями і профспілками; професійні спілки; диференціація заробітних плат.	ефективна зайнятість; державне регулювання ринку праці; функції оподаткування; підвищення рівня розвитку людського капіталу; корекція первинного розподілу; політика перерозподілу доходів; політика створення робочих місць у державному секторі економіки; відкритість ринку.	політична стабільність; форми оподаткування; демократія; державні соціальні гарантії; інституціональний розподіл політичної влади; тип виборчої системи; інституціональні умови забезпечення прав власності; дотримання трудових прав і стандартів; програми доступності освіти; ефективність регулювання; верховенство права; розподіл ринкової влади; підтримка ринкових структур.

Джерело: розробка автора

Інституційна структура економіки країни – це результат діяльності держави, особливостей розвитку економіки та ефективності застосованих інституційних механізмів. Інституційні основи забезпечення скорочення нерівності мають стати основою формування Концепції збалансованого розвитку. На наш погляд, Концепція повинна представляти собою сукупність офіційно прийнятих і затверджених положень щодо цілей, завдання, принципів, форм та механізмів модернізації економічних відносин у певній країні з урахуванням вимог забезпечення збалансованого розвитку. Головною ціллю Концепції має бути забезпечення гідного задоволення потреб особистості, суспільства і держави для запобігання та ліквідації загроз несправедливого розподілу. Виконання Концепції має забезпечуватися адекватним інституційним механізмом. Пріоритетом має бути скорочення економічної нерівності, щоб уникнути соціальної напруженості та нестабільності. Концепція повинна виступати основоположним документом скорочення нерівності та передбачати формування інститутів держави, бізнесу, суспільства. На нашу думку, Концепція повинна бути оформлена у вигляді правового документа на поточну та довгострокову перспективу.

Висновки з проведеного дослідження. Нерівності не уникає жодна країна, при цьому вона є джерелом соціальної напруженості та нестабільності, що зменшує або обмежує можливості повноцінно розвиватися. Інституційне забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності – це сукупність певних інститутів, механізмів щодо формування або удосконалення організаційних структур збалансованого розвитку. Інститути дозволяють у рамках певних правил, принципів, норм, механізмів і систем обмеження, скорочувати нерівність та ефективно адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх чинників сучасного розвитку. Існуюча система інституційного забезпечення скорочення нерівності є результатом особливостей розвитку економіки та якості діяльності інститутів.

Бібліографічний список

1. OXFAM BRIEFING PAPER. JANUARY 2017. URL: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-economy-for-99-percent-160117-en.pdf (дата звернення: 13.08.2018).
2. «Reward Work, Not Wealth». The world's Billionaires 2017 Ranking. URL: <https://www.forbes.com/billionaires/list/> (дата звернення: 31.08.2018).
3. Асемоглу Д., Джонсон С., Робинсон Д. Институты как фундаментальная причина долгосрочного экономического роста. *ЭКОНОМІКА*. 2006. Вып. 5, № 1. С. 4-43; Вып. 5, № 2. С. 180-247.
4. Пикетти Т. Капитал в XXI веке. Москва: Ad Marginem, 2015. 592 с.
5. Дмитренко О.В., Демченко С.А. Інституційне середовище відтворення соціальної нерівності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія «Економічна»*. 2017. Випуск 93. С. 162-169.
6. Gimpelson V., Treisman D. Misperceiving Inequality. *Economics & Politics. NBER Working Paper No. 21174*. 2018. Vol. 30(1). P. 27-54.
7. Социальное неравенство и публичная политика / Ред. кол.: В.А. Медведев, (отв. ред.), М.К. Горшков, Ю.А. Красин. Москва: Культурная Революция, 2007. 336 с.
8. Parsons T. *Essays on sociological theory*. N. Y. Publisher: Free Press, New Ed edition, 1964. 464 p.
9. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение. *THESIS*. 1993. Вып. 2. Т. 1. С. 69-91.
10. Бертель Ж.Л. Общая теория права / Пер. с фр. под. общ. ред. В.И. Даниленко. Москва: Издательский дом NOTA BENE, 2000. 576 с.
11. Одинцова М.И. Институциональная экономика: учеб. пособие. 3-е изд. Москва: ГУ-ВШЭ, 2009. 564 с.
12. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 10-19.
13. Стиглиц Дж. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему; пер. с англ. Москва: Эксмо, 2015. 512 с.
14. Calderón C., Chong A. Labor market institutions and income inequality: an empirical exploration. *Public Choice*. 2009. Vol. 138. P. 65-81.
15. Soskice D., Iversen T. Inequality and Redistribution: A Unified Approach to the Role of Economic and Political Institutions. *Revue economique*. 2011. Vol. 62. № 4. P. 629-650.
16. Cervellati M., Fortunato P., Sunde U. Hobbes to Rousseau: Inequality, Institutions and Development. *The Economic Journal*. 2008. Vol. 118. №. 531 (Aug.). P. 1354-1384.
17. Gradstein M. Institutional Traps and Economic Growth. *International Economic Review*. 2008. Vol. 49. №. 3 (August). P. 1043-1066.
18. Holcombe R.G., Boudreaux Ch.J. Market institutions and income inequality. *Journal of Institutional Economics*. 2016. February. P. 1-19.
19. The Inclusive Development Index 2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> (дата звернення: 23.08.2018).
20. Кругман П. Кредо либерала. Москва: Европа, 2009. 368 с.

21. The World Top Incomes Database. URL: <http://www.parisschoolofeconomics.eu/en/research/the-world-top-incomes-database> (дата звернення: 25.08.2018).
22. Helpman E., Itskhoki O., Redding S. Inequality and Unemployment in a Global Economy. *Econometrica*. 2010. Vol. 78. № 4. P. 1239-1283.
23. Acemoglu D., Robinson J.A. The Rise and Decline of General Laws of Capitalism. *The Journal of Economic Perspectives*. 2015. Vol. 29. № 1 (Winter). P. 3-28.

References

1. OXFAM BRIEFING PAPER (2017), available at: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-economy-for-99-percent-160117-en.pdf (access date August 13, 2018).
2. «Reward Work, Not Wealth» (2017), The world's Billionaires 2017 Ranking, available at: <https://www.forbes.com/billionaires/list/> (access date August 31, 2018).
3. Asemoglu, D., Dzhonson, S. and Robinson, D. (2006), "Institutes as fundamental reason of the long-term economy growing", *EKOVEST*, Iss. 5, no. 1, pp. 4-43; Iss. 5, no. 2, pp. 180-247.
4. Piketti, T. (2015), *Kapital v XXI veke* [Capital in the Twenty-First Century], Ad Marginem, Moscow, Russia, 592 p.
5. Dmytrenko, O.V. and Demchenko, S.A. (2017), "The institutional environment for the reproduction of social inequality", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina: Seriya «Ekonomichna»*, Issue 93, pp. 162-169.
6. Gimpelson, V. and Treisman, D. (2018), "Misperceiving Inequality", *Economics & Politics. NBER Working Paper No. 21174*, Vol. 30(1), pp. 27-54.
7. Medvedev, V.A., Gorshkov, M.K. and Krasin, Yu.A. (2007), *Sotsialnoe neravenstvo I publichnaia politika* [Social inequality and public policy], Kulturnaia revoliutsiia, Moscow, Russia, 336 p.
8. Parsons, T. (1964), *Essays on sociological theory*, Free Press, New Ed edition, New York, USA, 464 p.
9. Nort, D. (1993), "Institutions and economic growth: a historic introduction", *THESIS*, Iss. 2, Vol. 1, pp. 69-91.
10. Berzhel, Zh.L. (2000), *Obshchaia teoriia prava* [General theory of law], Translated by V.I. Danilenko, Izdatelskiy dom NOTA BENE, Moscow, Russia, 576 p.
11. Odintsova, M.I. (2009), *Institutsionalnaia ekonomika* [Institutional Economics], tutorial, 3rd edition, GU-VShE, Moscow, Russia, 564 p.
12. Karmazina, M. and Shurbovana, O. (2006), ""Institute" and "inostitution": the problem of understanding", *Politychnyi menedzhment*, no. 4, pp.10-19.
13. Stiglits, Dzh. (2015), *Tsena neravenstva. Chem rassloenie obshchestva grozit nashemu budushchemu* [The Price of Inequality. How today's divided society endangers our future], Eksmo, Moscow, Russia, 512 p.
14. Calderon, C. and Chong, A. (2009), "Labor market institutions and income inequality: an empirical exploration", *Public Choice*, Vol. 138, pp. 65-81.
15. Soskice, D. and Iversen, T. (2011), "Inequality and Redistribution: A Unified Approach to the Role of Economic and Political Institutions", *Revue economique*, Vol. 62, no. 4, pp. 629-650.
16. Cervellati, M., Fortunato, P. and Sunde, U. (2008), "Hobbes to Rousseau: Inequality, Institutions and Development", *The Economic Journal*, Vol. 118, no. 531 (Aug.), pp. 1354-1384.
17. Gradstein, M. (2008), "Institutional Traps and Economic Growth", *International Economic Review*, Vol. 49, no. 3 (August), pp. 1043-1066.
18. Holcombe, R.G. and Boudreaux, Ch.J. (2016), "Market institutions and income inequality", *Journal of Institutional Economics*, February, pp. 1-19.
19. The Inclusive Development Index (2018), available at: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> (access date August 23, 2018).
20. Kruhman, P. (2009), *Kredo liberala* [Liberal credo], Evropa, Moscow, Russia, 368 p.
21. The World Top Incomes Database (2018), available at: <http://www.parisschoolofeconomics.eu/en/research/the-world-top-incomes-database> (access date August 25, 2018).
22. Helpman, E., Itskhoki, O. and Redding, S. (2010), "Inequality and Unemployment in a Global Economy", *Econometrica*, Vol. 78, no. 4, pp. 1239-1283.
23. Acemoglu, D. and Robinson, J.A. (2015), "The Rise and Decline of General Laws of Capitalism", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 29, no. 1 (Winter), pp. 3-28.

Опалько В.В. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СКОРОЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Мета. Визначення сутності, складових та механізмів удосконалення інституційного забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності у сучасних умовах розвитку.

Методика дослідження. Теоретичну та практичну базу дослідження сформувавши наукові доробки досліджень міжнародних організацій та провідних українських і закордонних авторів з проблем інституційного забезпечення скорочення нерівності. У процесі вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: систематизації та критичного аналізу (при визначенні діалектичних та методологічних основ інституційного забезпечення нерівності); компаративного аналізу та порівняння (при співставленні практики застосування різних інституційних механізмів скорочення нерівності в різних країнах та інститутах); узагальнення та формалізації (при розробці інституційних механізмів скорочення соціально-економічної нерівності у сучасних умовах розвитку).

Результати. Детерміновано інституційні основи соціально-економічної нерівності. Сформовано механізми інституційного забезпечення нерівності за трьома основними інститутами: політичним, соціальним, економічним. Розроблено систему механізмів, що впливають на інституційне забезпечення скорочення нерівності, які сформовані за інституційними напрямками. Резюмовано, що інститути при умовах дотримання певних правил, принципів, норм, механізмів і систем обмеження дозволяють скоротити нерівність та ефективно адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх чинників сучасного розвитку.

Наукова новизна. Надано авторську інтерпретацію дефініції інституційне забезпечення скорочення соціально-економічної нерівності, під яким варто розуміти сукупність певних інститутів та механізмів, щодо формування або удосконалення організаційних структур збалансованого розвитку.

Практична значущість. Отримані результати дослідження направлені на скорочення соціально-економічної нерівності у сучасних умовах розвитку, зокрема розроблена структура інституційного забезпечення дозволяє скоротити нерівність у країні за допомогою використання ефективних інституційних механізмів, які мають бути покладені в основу Концепції збалансованого розвитку. Отримані результати можуть бути спрямовані на оптимізацію управління збалансованим розвитком національної інституційної системи. Механізми політичного, соціального та економічного інститутів у сучасних умовах розвитку можуть бути запропоновані для аналітичного супроводження розробки та реалізації політики управління інституційною структурою з метою скорочення нерівності.

Ключові слова: соціально-економічна нерівність, інституційне забезпечення, інститут, інституційний механізм, збалансований розвиток.

Opalko V.V. INSTITUTIONAL PROVISION FOR THE REDUCTION OF SOCIAL AND ECONOMIC INHERITANCE IN THE CURRENT CONDITIONS OF DEVELOPMENT

Purpose. The aim of the article is determination of the essence, components and mechanisms for improving institutional support for reducing the social and economic inequality in the current conditions of development.

Methodology of research. The theoretical and practical basis of the research has formed scientific developments of researches of international organizations and leading Ukrainian and foreign authors on the problems of institutional support for reducing inequality. The following research methods are used in the process of solving the tasks: systematization and critical analysis (in determining the dialectical and methodological foundations of the institutional provision of inequality); comparative analysis and comparison (by comparing the practice of applying different institutional mechanisms for reducing inequalities in different countries and institutions); generalization and formalization (in the development of institutional mechanisms for reducing social and economic inequality in the current conditions of development).

Findings. The institutional foundations of social and economic inequality are determined. The mechanisms of institutional provision of inequality are formed in three main institutes: political, social and economic. A system of mechanisms has been developed that influence the institutional provision of reducing inequalities, which are formed according to institutional directions. It is summarized that institutes, subject to the observance of certain rules, principles, norms, mechanisms and constraints, can reduce inequality and adapt effectively to internal and external factors of modern development.

Originality. The author's interpretation of the definition of the institutional provision of the reduction of social and economic inequality, which should mean a set of certain institutions and mechanisms, in relation to the formation or improvement of the organizational structures of balanced development, should be understood.

Practical value. The obtained results of the research are aimed at reducing social and economic inequality in modern conditions of development, in particular the developed institutional support structure can reduce inequality in the country by using effective institutional mechanisms that should be the basis of the Concept of balanced development. The obtained results may be aimed at optimizing the management of the balanced development of the national institutional system. Mechanisms of political, social and economic institutions in modern conditions of development can be proposed for analytical support to the development and implementation of the institutional structure policy in order to reduce inequality.

Key words: social and economic inequality, institutional support, institute, institutional mechanism, balanced development.

Опалько В.В. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОКРАЩЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО НЕРАВЕНСТВА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ

Цель. Определение сущности, составляющих и механизмов совершенствования институционального обеспечения сокращения социально-экономического неравенства в современных условиях развития.

Методика исследования. Теоретическую и практическую базу исследования сформировали научные труды исследований международных организаций и ведущих украинских и зарубежных авторов по проблемам институционального обеспечения сокращения неравенства. В процессе решения поставленных задач использовались следующие методы исследования: систематизации и критического анализа (при определении диалектических и методологических основ институционального обеспечения неравенства); компаративного анализа и сравнения (при сопоставлении практики применения различных институциональных механизмов сокращения

неравенства в разных странах и институтах); обобщения и формализации (при разработке институциональных механизмов сокращения социально-экономического неравенства в современных условиях развития).

Результаты. Детерминированы институциональные основы социально-экономического неравенства. Сформированы механизмы институционального обеспечения неравенства по трем основным институтам: политическому, социальному, экономическому. Разработаны механизмы, влияющие на сокращение неравенства, которые систематизированы по институциональным направлениям. Резюмированы умозаключения, что институты позволяют при условиях соблюдения определенных правил, принципов, норм, механизмов и систем ограничения сокращать неравенство и эффективно адаптироваться к внутренним и внешним факторам современного развития.

Научная новизна. Предложена авторская интерпретация дефиниции институциональное обеспечение сокращения социально-экономического неравенства, под которым следует понимать совокупность определенных институтов и механизмов по формированию или совершенствованию организационных структур устойчивого развития.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования направлены на сокращение социально-экономического неравенства в современных условиях развития, в частности разработанная структура институционального обеспечения позволяет сократить неравенство в стране с помощью использования эффективных институциональных механизмов, которые должны быть положены в основу Концепции устойчивого развития. Полученные результаты могут быть направлены на оптимизацию управления сбалансированным развитием национальной институциональной системы. Механизмы политического, социального и экономического институтов в современных условиях развития могут быть предложены для аналитического сопровождения разработки и реализации политики управления институциональной структурой с целью сокращения неравенства.

Ключевые слова: социально-экономическое неравенство, институциональное обеспечение, институт, институциональный механизм, сбалансированное развитие.